

Bijlage D

Bijlage D: Maatschappelijk rendementsanalyse

Analyse van maatschappelijke kosten en baten

CONCEPT

25 september 2015

Ecorys

Ahmed Hamdi, Reinout van Brakel en Lisa van Beek

Verwey-Jonker Instituut

Harrie Jonkman

1 Inleiding en achtergrond

1.1 Rotterdam Vakmanstad

Stichting de Verre Bergen is voor alle sociale programma's die ze financiert geïnteresseerd in het rendement van de programma's, oftewel wat levert het op tegen welke kosten. Het vaststellen van dit rendement is een maatschappelijk uitdagend, maar tegelijkertijd bijzonder ingewikkeld onderwerp. In dit deelonderzoek van de evaluatie van het programma Vakmanstad besteden we aandacht aan de vraag hoe het maatschappelijk rendement van het onderdeel fysieke integriteit van Rotterdam Vakmanstad op de Bloemhofschool zichtbaar kan worden gemaakt. Op basis van de beschikbare gegevens en de input van experts geven we een indicatie van het rendement van het programma.

1.2 Doel van het onderzoek

Onderdeel van het ontwikkelings- en effectonderzoek naar Rotterdam Vakmanstad is het inzichtelijk maken van het maatschappelijk rendement van dit programma. Het programma Rotterdam Vakmanstad bestaat uit drie onderdelen. De analyse van het maatschappelijk rendement is gericht op het onderdeel Fysieke Integriteit. Hierbij is zoveel als mogelijk aangesloten en gebruikgemaakt van het bredere effectonderzoek zoals dat door het Verwey-Jonker Instituut is uitgevoerd. De onderdelen Actief Burgerschap en Duurzaam Vakmanschap zijn nog in ontwikkeling. Het is daarom nog te vroeg om hier ook reeds het maatschappelijk rendement voor in beeld te brengen.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de gebruikte methodiek, de maatschappelijke rendementsanalyse, en de uitgangspunten die bij de uitvoering van het onderzoek gebruikt zijn. In hoofdstuk 3 gaan we in op de effecten die Vakmanstad met zich meebrengt. Op basis van deze effecten worden in hoofdstuk 4 de kosten en baten van Vakmanschap inzichtelijk gemaakt. De resultaten en conclusies van de analyse zijn terug te vinden in hoofdstuk 5.

Figuur 1 geeft de opbouw van de bijlage weer:

Figuur 1 Opbouw bijlage

2 Methode maatschappelijke rendementsanalyse (MRA)

2.1 Inleiding

In deze studie bieden we inzicht op kwalitatieve wijze en waar mogelijk (indicatief) ook op kwantitatieve wijze in de maatschappelijke meerwaarde (rendement) van het programma Fysieke Integriteit van Rotterdam Vakmanstad. Deze analyse hebben we gebaseerd op de denk- en werkwijze die ten grondslag ligt aan het instrument Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse (MKBA).

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is een instrument dat inzichtelijk maakt op welke wijze kosten en baten, in de meest brede zin van het woord, zich tot elkaar verhouden. Vrij vertaald verheldert een kosten-batenanalyse de vraag óf en in welke mate het project bijdraagt aan het verhogen van welvaart of welzijn van de maatschappij in een bepaald gebied. Daarnaast biedt het instrument inzicht in de wijze waarop diverse effecten bij verschillende betrokkenen neervallen.

In de kern is een kostenbatenanalyse een vergelijking van twee situaties: de situatie mét een specifieke aanpak, in dit geval de inzet van het Rotterdam Vakmanstad programma Fysieke Integriteit, en de situatie zónder deze aanpak. De overige omstandigheden, dus alle ontwikkelingen buiten het instrument om, worden daarbij in beide situaties gelijk verondersteld. Met andere woorden: het (toekomstige) schoolbeleid en de maatschappelijke, politieke en economische situatie zijn mét en zonder instrument gelijk. Door deze twee situaties te vergelijken worden de gevolgen van het instrument geïsoleerd van andere ontwikkelingen en zo zuiver mogelijk in kaart gebracht; deze gevolgen worden effecten genoemd. Waar mogelijk zijn deze effecten in euro's uitgedrukt.

2.2 Werkwijze

De inzet van het programma Fysieke Integriteit Rotterdam Vakmanstad vindt sinds een aantal jaar plaats op een paar pilotscholen. Uit eerdere rapportages naar de werking van Rotterdam Vakmanstad is al iets bekend over de werking van het programma en er zijn enkele effecten in kaart gebracht maar er zijn in beperkte mate cijfers beschikbaar over de bredere maatschappelijke effecten. Dit geldt ook voor de situatie zonder instrument, ook hier zijn geen precieze kwantitatieve gegevens over bekend. Immers de situatie binnen een school met het programma Vakmanstad moet afgezet worden tegen de situatie binnen dezelfde school zonder Vakmanstad, een fictieve situatie dus. In een situatie waar voldoende harde cijfers ontbreken is een maatschappelijke rendementsanalyse beter op zijn plaats dan een kosten-batenanalyse. Omdat ook de uitkomsten van de rendementsanalyse slechts een indicatie kunnen geven van de mogelijke effecten (we weten immers niet 'hoeveel meer of minder' door de inzet van het instrument) zal de nadruk in deze studie veelal komen te liggen op een kwalitatieve duiding van de effecten.

Inventarisatie effecten

De effecten van het programma Fysieke Integriteit zijn geïnventariseerd op basis van:

- Beschikbare uitkomsten uit het Proces en Effectonderzoek Fysieke Integriteit (zie ook bijlagen A en B) waar onder
 - a) Interviews en enquête onder leerlingen en ouders
 - b) Analyse schoolresultaten (cognitief, sociaal-emotioneel)

- c) Analyse fysieke ontwikkeling
- EffectenArena

Uitkomsten Effectonderzoek Fysieke Integriteit

In het Effectonderzoek Fysieke Integriteit (Bijlage B) zijn de effecten van het project Fysieke Integriteit gemeten. De effecten worden gemeten door de ontwikkeling van de kinderen van de Bloemhofschool te vergelijken met de ontwikkeling van kinderen in de controlegroep. De uitkomsten van de metingen in de schooljaren 2012-2013, 2013-2014 en 2014-2015 zijn in de analyse meegenomen. De uitkomsten geven inzicht in de volgende punten:

- Cognitieve ontwikkeling (Taal voor kleuters, leeswoordenschat, drieminuten-toets, begrijpend lezen, rekenen / wiskunde, cito-scores en uitstroomcores);;
- Sociaal-emotioneel (schalen sociale ontwikkeling, schalen emotionele ontwikkeling);
- Fysieke ontwikkeling (antropometrische maten, fitheidsmaten).

In het onderzoek Fysieke Integriteit zijn ook interviews met en enquêtes onder ouder en leerlingen afgenomen (Bijlage A). De uitkomsten hiervan zijn ook benut ten behoeve van de analyse van het maatschappelijk rendement.

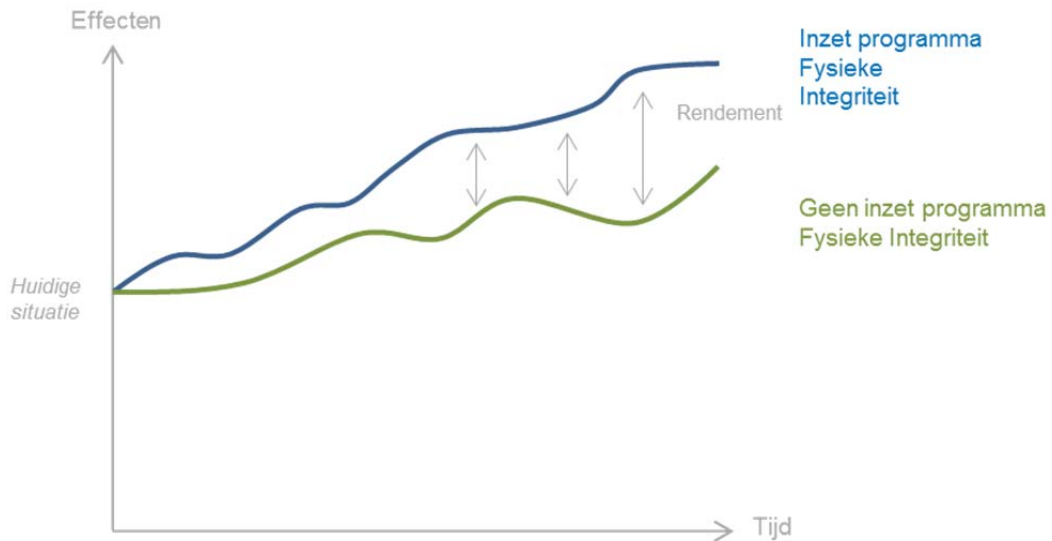
EffectenArena

Naast de uitkomsten van het Proces en Effectonderzoek Fysieke Integriteit vormt de EffectenArena de basis van de kwalitatieve analyse. Dit dialooginstrument is uitgegroeid tot een standaard instrument voor het inzichtelijk maken van het maatschappelijk rendement van uiteenlopende interventies. Een Effectenarena is een interactieve bijeenkomst met professionals van direct en indirect betrokken partijen. In deze bijeenkomst zijn mogelijke maatschappelijke effecten geïnventariseerd en zijn gezamenlijk aannamen gemaakt over de omvang hiervan. De kracht zit onder meer in het aanzetten tot een inhoudelijke, gestructureerde dialoog tussen betrokkenen en het zakelijk omgaan met maatschappelijke effecten door het actief benoemen van investeerders en incasseerders. Er wordt dieper op de effectenarena en de uitkomsten ervan ingegaan in hoofdstuk 3.

Gehanteerde alternatieven

Bij het gebruik van de MRA methodiek wordt de meerwaarde van een project of interventie bepaald door de huidige situatie met het project (project-alternatief) af te zetten tegen de situatie wanneer het project niet of anders zou zijn uitgevoerd (nul-alternatief). In het geval van deze studie wordt het verschil tussen het nul-alternatief en het project-alternatief veroorzaakt door de effecten die voortkomen uit de inzet van het programma Fysieke Integriteit. In figuur 3.1 is dit ter illustratie schematisch weergegeven.

Figuur 2 Project- en nulalternatief (abstracte weergave)

In de MRA van het programma Fysieke Integriteit wordt het rendement van de inzet van dit programma onderzocht en afgezet tegen een situatie zonder inzet van het programma Fysieke Integriteit.

Algemene uitgangspunten

- De kosten en baten worden berekend voor de Bloemhofschool
- De kosten en baten worden berekend voor de uitvoering van één jaar Fysieke Integriteit

Omvang

We gaan in deze MRA uit van 326 leerlingen. Dit is het aantal leerlingen dat in 2014 op de Bloemhofschool zat¹.

2.3 Project- en Nul-alternatief

Project-alternatief

Het projectalternatief dat we zullen gebruiken als uitgangspunt is die van de inzet van het project Fysieke Integriteit op een specifieke school. Dit programma bestaat uit vijf lijnen:

1. de judolijn;
2. de ecosofilijn;
3. de eet/kook lijn;
4. de tuinlijn en
5. de huiswerkbegeleidingslijn.

Deze vijf lijnen zijn onderstaand verder beschreven.

Judolijn:

Vorm: één uur judoles per week op school. De kinderen krijgen een judopak waar ouders 10 euro borg voor betalen. De kinderen kunnen een regulier judotraject doorlopen en deelnemen aan wedstrijden en kampioenschappen.

¹ Duo bestanden 2014

Hoofddoel: respect, concentratie, gezond gewicht, lichamelijk contact met anderen.

Neveneffecten: beter leren vallen, betere omgang tussen jongens en meisjes.

Uitvoering: lessen worden gegeven door een gecertificeerde judoleraar.

Eet/Kooklijn:

Vorm: kinderen krijgen vier maal per week tussen de middag een gezonde warme maaltijd uit de schoolkantine. Twee keer per jaar hebben de kinderen een kookles en doen de kinderen vanaf groep 4 boodschappen.

Hoofddoel: nieuwe smaken leren kennen, goede voedingsstoffen binnen krijgen.

Neveneffecten: Het samen eten komt het groepscontact ten goede.

Uitvoering: de maaltijd wordt bereid door een kok op school.

Ecosofieline:

Vorm: kinderen uit groep 6,7 en 8 volgen de ecosofiel-essen welke een combinatie zijn van drie vakken: filosofie, meditatie- en vredeslessen en natuur- en milieu educatie. Jaarlijks worden er 30 lessen gegeven (1 per week). Kinderen uit groep 6 krijgen alleen filosofie, in groep 7 komen daar meditatie- en vredeslessen bij en in groep 8 worden er natuur- en milieueducatielessen aan toegevoegd.

Hoofddoel: communicatieve en meditatieve skills opdoen die zelfreflectie versterken.

Neveneffecten: inzicht krijgen in de schaal waarop we verantwoordelijk kunnen zijn voor onze daden. Dit vertaalt zich naar het niveau van de school (pesten op het plein), van de wijk (gedrag op straat) en van de wereld (impact energieverbruik en voedselpatroon op globaal niveau).

Uitvoering: lessen worden gegeven door filosofiedocenten.

Tuinlijn:

Vorm: tijdens de tuinlessen houden de kinderen een moestuin bij waarin ze de zorg voor percelen of afzonderlijke planten of groenten op zich nemen. Elke groep heeft eens per twee weken 45 minuten les. De lessen gaan over de tuin en groei cyclus maar ook over duurzaamheid en de verantwoordelijkheid van de mens voor de leefomgeving.

Hoofddoel: besef van een cyclus, weten waar eten vandaan komt.

Neveneffecten: inzicht krijgen in hoe de natuur in elkaar zit, liefde voor de natuur.

Uitvoering: lessen worden gegeven door een bevoegde leerkracht van Rotterdam Vakmanstad.

Huiswerkbegeleiding:

Vorm: leerlingen van groep 6 t/m 8 krijgen 1x per week 1,5 uur huiswerkbegeleiding na schooltijd. De tijd wordt besteed aan rekenen, taal en mentoring (het opbouwen van een band met de kinderen).

Hoofddoel: zelfredzaamheid bevorderen rekenen en taal

Neveneffecten: beter kunnen uiten, een band opbouwen met iemand

Uitvoering: studentes van de opleiding pedagogiek van Hogeschool Rotterdam verzorgen de lessen. Meeste stagiaires begeleiden in 2013-2014 3-5 leerlingen en in 2014-2015 1 of 2 leerlingen om meer tijd te kunnen besteden aan mentoring.

De eerste vier onderdelen zijn opgenomen in het curriculum en verplicht voor ieder kind, huiswerkbegeleiding is vrijwillig maar in de praktijk neemt rond de 90 procent van de leerlingen deel.

Ook kijken we of er zich, naast uitvoering van het project Fysieke Integriteit, nog andere veranderingen hebben voorgedaan op de Bloemhofschool die die uitkomsten van de effectstudie kunnen beïnvloeden. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de verandering van lesprogramma's of een continuïteitsrooster en zeker ook het hanteren op de Bloemhofschool van het Wanita-concept. Het gaat immers om het bepalen van de effecten en impact van Vakmanstad en daarom dient op deze manier gecorrigeerd te worden voor andere projecten/initiatieven.

Nulalternatief

Het nulalternatief is een beschrijving van de hypothetische situatie waarin het programma Fysieke Integriteit niet ingezet wordt. We gaan hierbij uit van dezelfde Bloemhofschool met dezelfde (oorspronkelijke) leerlingenpopulatie maar zonder de extra inzet zoals die in het programma Fysieke Integriteit is uitgevoerd. Door de aanpak van Fysieke Integriteit te vergelijken met een situatie waarin geen vergelijkbare aanpak zou zijn uitgevoerd biedt de meest zuivere basis voor het in beeld brengen van het maatschappelijk rendement van Fysieke Integriteit.

Een directe vergelijking met aanpakken op andere vergelijkbare scholen ligt niet in de lijn van de MKBA (en MRA) methodiek. Andere aanpakken op andere scholen dienen te worden gezien als verschillende varianten van het project-alternatief. Dit betreffen immers op hoofdlijn allemaal actieve interventies voor het aanpakken van hetzelfde probleem. Conform de MKBA methodiek dient voor het nul-alternatief echter te worden uitgegaan van geen of een zo minimaal mogelijke inspanning in een gegeven situatie.

Vergelijking van alternatieve aanpakken is in een MKBA wel mogelijk, maar dient dan te geschieden door elk van deze aanpakken af te zetten tegen het nul-alternatief (geen/minimale interventie) en dan vervolgens de uitkomsten van de aanpakken te vergelijken.

3 Verwachte effecten

3.1 Effectenarena

Om de effecten van Fysieke Integriteit in beeld te krijgen hebben we naast analyse van de beschikbare documentatie en literatuur een EffectenArena gehouden. De EffectenArena is een methode voor het inzichtelijk maken van het maatschappelijk rendement van uiteenlopende interventies. De kracht zit onder meer in het aanzetten tot een inhoudelijke, gestructureerde dialoog tussen betrokkenen en het zakelijk omgaan met maatschappelijke effecten, door het actief benoemen van investeerders en incasseerders.

Aan de EffectenArena op 17 juni 2015 hebben de volgende partijen deelgenomen: OBS Bloemhofschool (directeur, docenten en IB'er), Medezeggenschapsraad (ouders), CJG, Politie (wijkagent), Stichting de verre Bergen en Rotterdam Vakmanstad.

In de EffectenArena zijn achtereenvolgens de volgende onderdelen besproken:

1. Probleemanalyse (reden voor interventie/project).
2. Wat zou er zijn gebeurd zonder deze interventie/project (nulalternatief)?
3. Welke partijen zijn betrokken?
4. Welke effecten zijn te verwachten (zowel directe effecten van het project als indirecte effecten)?
5. Welke partijen dragen de kosten en bij welke partijen vallen de baten en in welke mate?
6. Kan het project beter worden geoptimaliseerd waardoor het financiële en of maatschappelijk rendement wordt verhoogd?

Aan de hand van de Effectenarena zijn door de aanwezige professionals in onderling gesprek de volgende onderdelen benoemd:

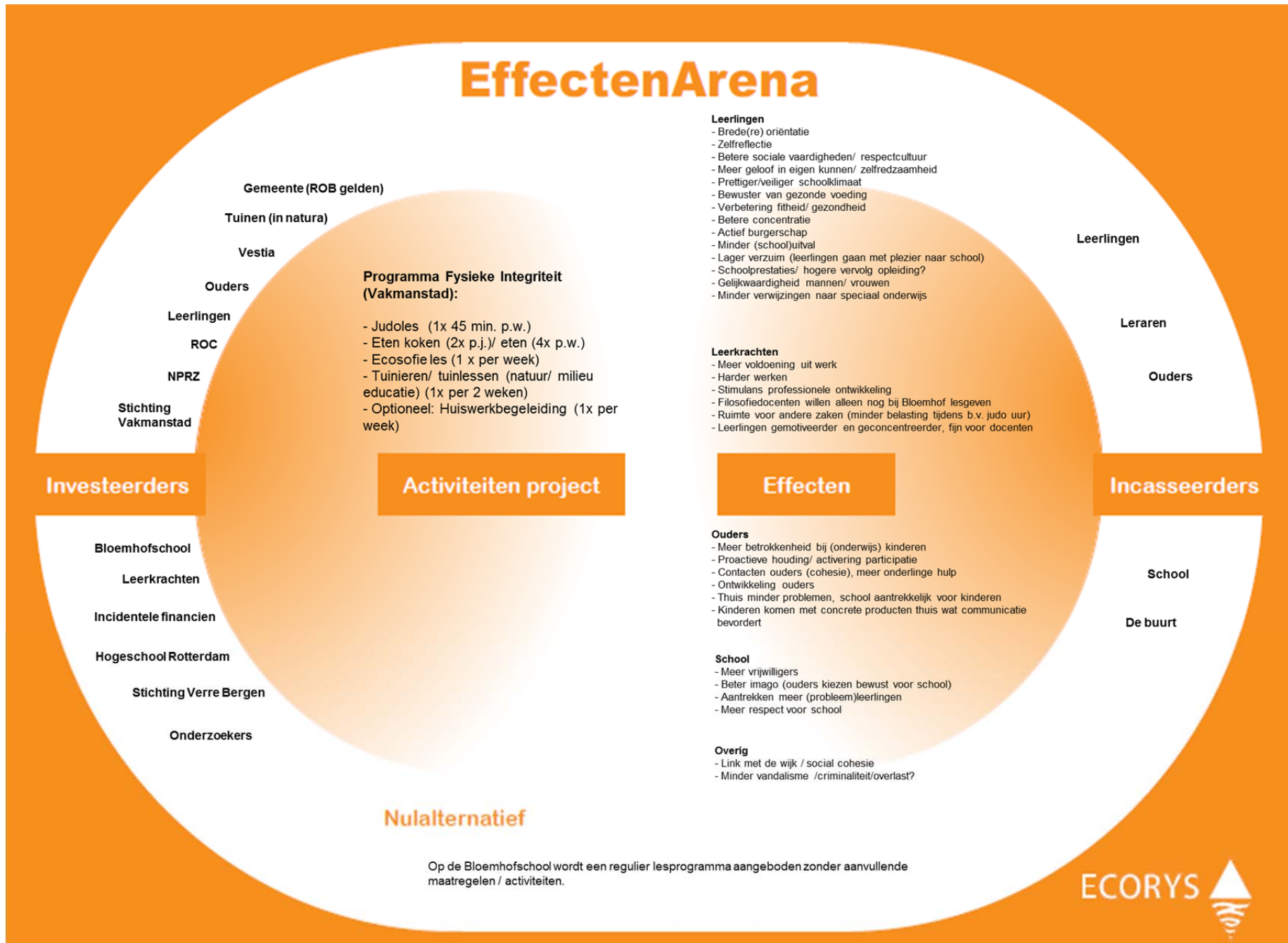
- Activiteiten - De activiteiten die binnen het interactieveld Fysieke Integriteit plaatsvinden.
- Investeerders - Partijen die geld, tijd of iets anders investeren in het project.
- Effecten - Waar ligt de meerwaarde van het project Fysieke Integriteit en wat is de onderliggende redenering hiervan? Wat levert het project op?
- Incasseerders - Welke partijen / personen ervaren baat van de effecten?

In de EffectenArena worden dus relaties gelegd tussen investeerders die bepaalde activiteiten mogelijk maken en de effecten (veranderingen) die daar uit voortkomen. Deze effecten kunnen zelf ook weer tot andere effecten leiden en leiden tot voor- en mogelijk ook nadelen bij verschillende partijen in de samenleving.

Voor het op kwalitatieve wijze en waar mogelijk kwantitatieve wijze in beeld brengen van de meerwaarde van het programma Fysieke Integriteit hebben we de in de effectenarena benoemde effecten middels bestaande literatuur gestaafd en zoveel mogelijk gebruik gemaakt van kennis en ervaring van de stakeholders.

Figuur 3 op de volgende bladzijde toont de resultaten van de EffectenArena. De resultaten van deze bijeenkomst worden besproken in paragraaf 3.2. Om de resultaten van de EffectenArena mee te nemen in de eindanalyse is een vertaalslag gemaakt. Hierbij is gekeken waartoe de eerste effecten van het Fysieke Integriteit concept leiden. Deze vertaalslag naar de concrete uiteindelijke effecten is terug te vinden in paragraaf 3.3.

Figuur 3 Uitkomsten effectenarena

3.2 Effecten in de MRA

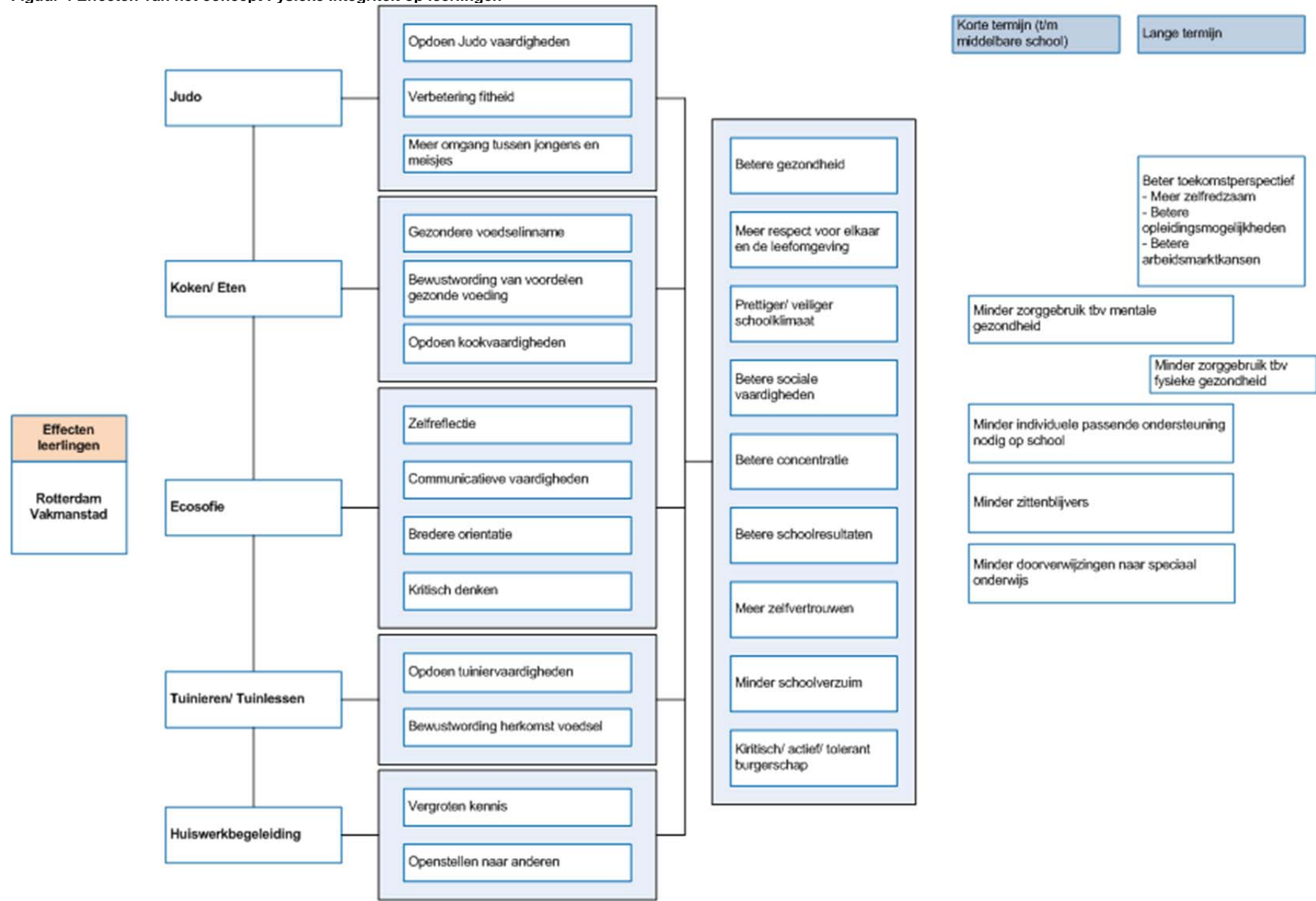
Door middel van het Effectonderzoek Fysieke Integriteit, de EffectenArena en bestaande literatuur zijn we gekomen tot een 'long list' van mogelijke effecten van het concept Fysieke Integriteit voor verschillende stakeholders. De partijen die we hebben gedefinieerd als stakeholders zijn: de leerlingen, de leraren, de school, de ouders en de maatschappij. Figuur 4 geeft de doorvertaling van deze lijst aan effecten naar de type effecten zoals die in de MRA zijn meegenomen. In deze figuur zijn alleen de type effecten benoemd. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de omvang van deze effecten.

Als gevolg van de inzet van het concept Fysieke Integriteit zullen zich op verschillende vlakken effecten voordoen. Jongeren doen concrete vaardigheden op, zoals tuinieren en koken maar ze ontwikkelen zich ook op cognitieve en sociaal-emotionele vlak. Ook voor leraren heeft het gebruik van het concept effecten, zij zullen meer voldoening uit het werk kunnen halen door gemotiveerde leerlingen en hebben meer ruimte voor professionele ontwikkeling.

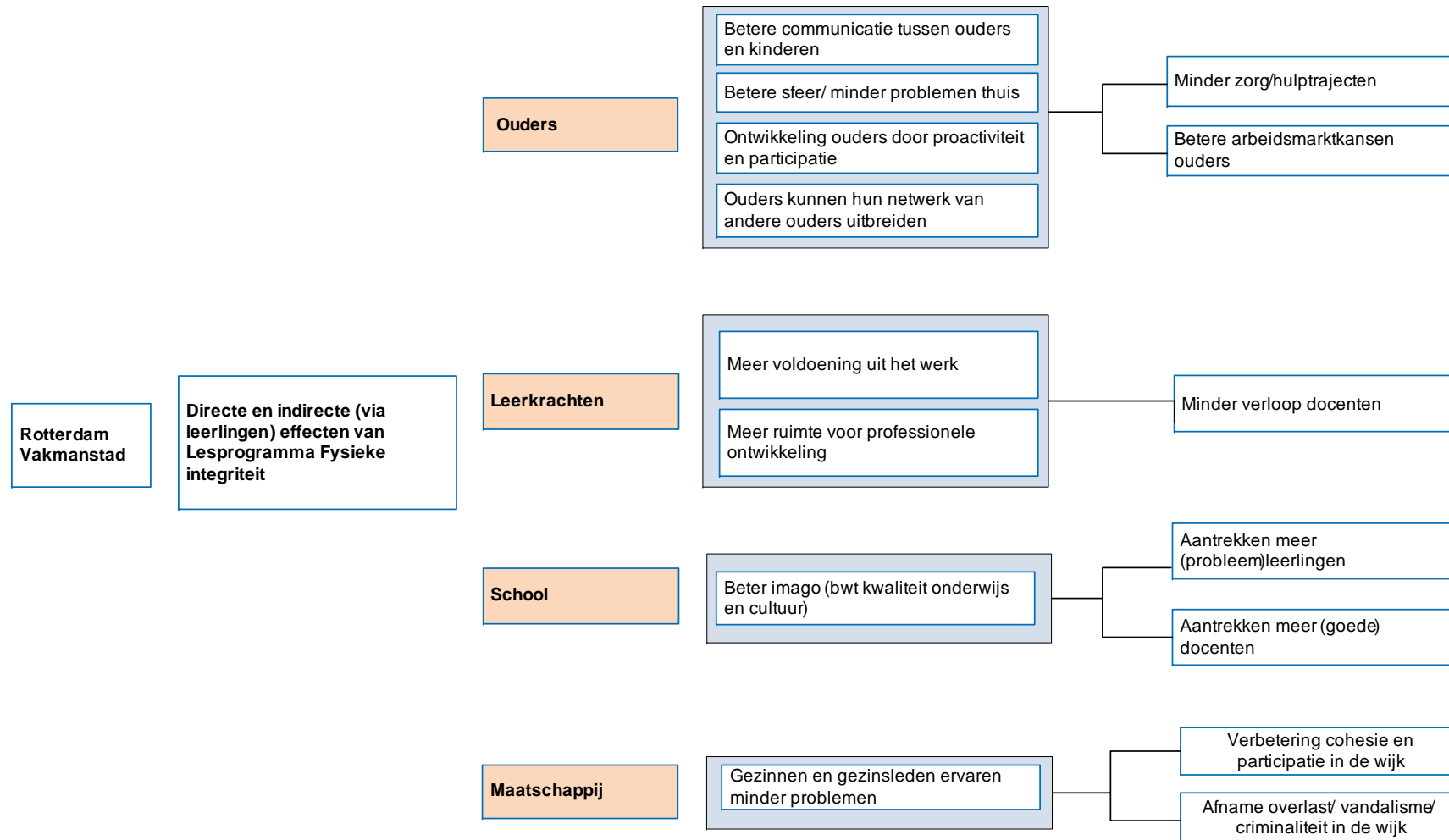
Per partij hebben we een aantal directe effecten doorvertaald in een aantal kosten- en batenposten. Daarnaast onderscheiden we nog een aantal te verwachten baten die we niet goed kunnen kwantificeren, maar die wel kwalitatief in de analyse worden meegenomen.

De effecten die we hebben vastgesteld en de berekeningswijze ervan zijn uitgewerkt in hoofdstuk 4. De onderstaande overzichten geven een overzicht weer van welke kosten en baten per partij in de MRA zijn opgenomen. Kosten zijn de investeringen die met de implementatie en uitvoering van het concept Fysieke Integriteit gemoeid zijn. Baten zijn de effecten van de trajecten, deze kunnen zowel positief als negatief zijn. Negatieve baten zijn effecten die als gevolg van Fysieke Integriteit bij een partij optreden en die negatieve gevolgen voor die partij hebben. Deze negatieve baten zien we niet als directe kosten, omdat ze een gevolg zijn en geen initiële investering om Fysieke Integriteit mogelijk te maken.

Figuur 4 Effecten van het concept Fysieke Integriteit op leerlingen

Figuur 5 Effecten concept Fysieke Integriteit op andere partijen

4 Kosten en baten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bekijken we de kosten en baten van het concept Fysieke Integriteit ten opzichte het bestaande instrumentarium (het nul-alternatief). Waar mogelijk berekenen we de hoogte van de kosten en baten. Wanneer dit niet mogelijk is worden ze kwalitatief beschreven. In Tabel 4.1 tabel staan de kosten en baten per partij.

Tabel 4.1 Overzicht kosten en baten per partij

Partij	Kosten	In MRA	Baten	In MRA
Leerlingen			Minder ondersteuning nodig op school	Kwantitatief
			Kleinere kans om te blijven zitten	Kwantitatief
			Kleinere kans om doorverwezen te worden naar het speciaal onderwijs	Kwantitatief
			Minder zorg nodig t.b.v. sociale en/of mentale problemen	Kwantitatief
			Minder zorg nodig t.b.v. fysieke problemen	Kwalitatief
			Beter toekomstperspectief	Kwalitatief
Ouders	Vrije tijd	Kwalitatief	Positieve invloed op situatie thuis	Kwalitatief
			Betere arbeidsmarktkansen ouders	Kwalitatief
Docenten			Minder verloop docenten	Kwantitatief
School	Financiële bijdrage programma	Kwantitatief	Aantrekken meer (probleem) leerlingen	Kwalitatief
			Aantrekken meer (goede) docenten	Kwalitatief
Maatschappij			Verbetering cohesie en participatie in de wijk	Kwalitatief
			Afname overlast/ vandalisme/ criminaliteit in de wijk	Kwalitatief

De gepresenteerde baten zijn niet perse de financiële baten voor een partij. Zo kan een leerling persoonlijk baat hebben bij het programma Fysieke Integriteit doordat het niet blijft zitten of doordat het minder ondersteuning nodig heeft op school maar ondervindt hier geen financiële baten van, deze liggen bij andere partijen. Voor de overzichtelijkheid zullen we de geïnventariseerde kosten en baten wel bij de oorspronkelijke partij presenteren.

In het bovenstaande overzicht is tevens aangegeven of de kosten en baten kwantitatief (berekend) zijn of alleen kwalitatief worden meegenomen in de studie. Dat sommige baten alleen kwalitatief kunnen worden meegenomen is het gevolg van het ontbreken van voldoende inzicht in de mate waarin bepaalde baten zich voordoen. De onzekerheid hierover is te groot om deze baten goed te kunnen berekenen. Bij de baten die wel zijn berekend bestaan ook onzekerheden over de precieze omvang. In deze gevallen beschikken we echter over voldoende onderliggend cijfermateriaal om in combinatie met aannamen gebaseerd op literatuur en de gehouden EffectenArena tot een bandbreedte te komen waarin deze baten zich bevinden.

In de volgende twee paragrafen beschrijven we achtereenvolgens de verschillende kosten en baten en voor de baten die zijn doorgerekend is hierbij ook de berekeningswijze toegelicht. In paragraaf vier presenteren we de uitkomsten van de rendementsanalyse.

4.2 Kosten Fysieke Integriteit

In deze paragraaf geven we de jaarlijkse kosten weer voor het programma Fysieke Integriteit op de Bloemhofschool. In deze studie hebben we twee partijen geïdentificeerd die kosten maken voor het programma Fysieke Integriteit: de school en de ouders.

4.2.1 De school

De school is een van de twee partijen die kosten maakt voor de implementatie van het traject Fysieke Integriteit. De school draagt op financiële wijze bij aan het programma². In 2014 heeft het totale programma Fysieke Integriteit circa €360.000 euro gekost, in 2013 was dit circa €221.000. Naast directe kosten zijn er indirecte kosten gemoeid met Fysieke Integriteit in de vorm van backoffice kosten. Deze bedragen circa €213.000 en moeten verdeeld worden over 3 programma's. Houden we een gelijke orde van grote aan als de bijdragen aan de verschillende programma's dan kan 50 procent van de back office kosten toegerekend worden aan Fysieke Integriteit, wat neerkomt op circa €107.000. Totaal heeft het programma Fysieke Integriteit voor alle scholen in 2014 dan circa €467.000 gekost. Kijken we alleen naar de uitgaven voor de wijk Bloemhof dan komen we op uitgaven aan Fysieke Integriteit in 2014 van circa €60.000 aan backoffice kosten en circa €179.000 aan rechtstreekse programma kosten. De totale kosten per jaar komen daarmee op circa €239.000. Dit komt neer op een uitgave van 733 euro per leerling (uitgaande van 326 leerlingen). Deze kosten zijn exclusief de initiële investering die aan het begin van de invoering van Fysieke Integriteit in de school is gedaan voor onder meer de aanleg van de moestuin en de keuken.

4.2.2 Ouders

Ouders worden op verschillende manieren betrokken bij de implementatie van het traject Fysieke integriteit. Zo werken zij bijvoorbeeld in de keuken, en helpen bij de maaltijden. De ouders dragen dus niet op financiële wijze bij aan het project maar met tijdsinzet. In welvaartszin heeft vrijetijd ook een waarde. Deze tijd had immers benut kunnen worden voor persoonlijk vermaak, zorg voor de persoon zelf of voor anderen zoals in de vorm van mantelzorg en/of vrijwilligerswerk. Tijd is schaars en heeft waarde maar is moeilijk te kwantificeren, we zullen deze kostenpost dan ook niet meenemen in de MRA.

4.3 Baten Fysieke Integriteit

De baten van het programma Fysieke Integriteit doen zich voor bij verschillende partijen. In deze paragraaf bespreken we achtereenvolgens de baten voor leerlingen, ouders, leraren, de school en de maatschappij. Daar waar mogelijk zijn de baten kwantitatief doorgerekend. Om recht te doen aan de onzekerheid die gepaard gaat met deze berekeningen zijn de uitkomsten in bandbreedten weergegeven.

4.3.1 Leerlingen

Vakmanstad heeft ten doel de schoolprestaties van kinderen op sociaal, fysiek en cognitief niveau te verbeteren, actief burgerschap te bevorderen en duurzaam vakmanschap te realiseren wanneer jongeren zich naar de arbeidsmarkt bewegen. De belangrijkste baten van het programma doen zich daarmee voor bij de leerlingen van de school.

² We laten de verschillende financiers van de Bloemhofschool buiten beschouwing. We scharen alle kosten onder uitgaven voor de school.

Met het programma fysieke integriteit wordt ingezet op de ontwikkeling van kinderen op verschillende vlakken. Het programma van fysieke integriteit richt zich op groep 1 tot en met 8 en bestaat uit de judolijn, ecosofieline, de eet/kooklijn, de tuinlijn en de huiswerkbegeleiding. De judoles is er met name op gericht respect, concentratie, gezond gewicht, lichamelijk contact met anderen te bevorderen en betere omgang tussen jongens en meisjes te bevorderen. De ecosofieline combineert filosofie, meditatie- en vredeslessen met natuur en milieu educatie. Het hoofddoel van deze lessen: het opdoen van communicatieve en mediatie skills die zelfreflectie versterken en het verbreden van het wereldbeeld. Leerlingen leren formuleren en argumenteren om elkaar beter te begrijpen. Tevens krijgen kinderen door deze lessen inzicht in het verantwoordelijk zijn voor eigen daden. Het hoofddoel van de eet/kook lijn is het (leren) eten en bereiden van gezonde voeding. De lessen in de tuinlijn zorgen ervoor dat leerlingen besef krijgen van de herkomst van voeding. Daarnaast leren ze over duurzaamheid en de eigen verantwoordelijkheid voor de natuur. Huiswerkbegeleiding bevordert de kennis en kunde op het gebied van rekenen en taal. Daarnaast leren kinderen zich te uiten tegenover een mentor en leren ze hoe ze een band moeten opbouwen.

We onderscheiden de volgende baten voor de leerlingen:

Minder individuele passende ondersteuning nodig op school

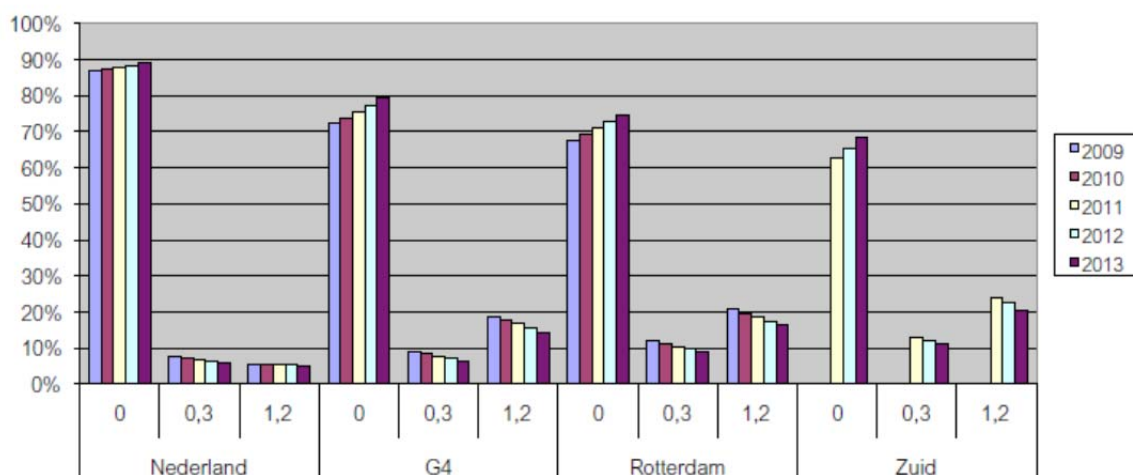
Met de invoering van Passend Onderwijs in augustus 2014 is het de bedoeling dat elk kind een passende plek in het onderwijs krijgt. In eerste instantie is die plek in het reguliere onderwijs. De mogelijkheden en onderwijsbehoeften van het kind zijn leidend en waar nodig kan ondersteuning op maat geboden worden. Pas wanneer plaatsing in het reguliere onderwijs niet mogelijk is zal een kind geplaatst worden op een school voor speciaal onderwijs. Dit is wanneer zij intensieve of specialistische begeleiding nodig hebben in het geval van een handicap, stoornis of chronische ziekte³.

De G4, met name Rotterdam, onderscheiden zich van de rest van Nederland op het vlak van het aantal leerlingen 'met een extra gewicht'. In de Rijksbekostiging van basisscholen krijgen leerlingen met laag opgeleide ouders een extra gewicht. Een extra gewicht van 0,3 betekent dat ouders praktijkonderwijs of maximaal een vmbo-basis- of kader beroepsgerichte opleiding hebben behaald. Een extra gewicht van 1,2 hebben betekent ten minste één ouder met maximaal basisonderwijs en een andere ouder die maximaal praktijkonderwijs of vmbo basis-kaderberoepsgericht heeft gevolgd. Deze scholen beschikken op basis van deze verhoudingen over meer middelen om bijvoorbeeld klassen kleiner te maken of meer leerkrachten aan te stellen. In Rotterdam en de overige G4 steden ligt het percentage leerlingen met een gewicht hoger dan in de rest van Nederland⁴. Kinderen met een gewicht zijn vaker 'achterstandsleerlingen' of 'zorgleerlingen' dan kinderen zonder gewicht. Zorgleerlingen zijn kinderen met bijvoorbeeld sociaal-emotionele problematiek, een leerachterstand of verstandelijke beperking. Deze kinderen behoeven individuele passende ondersteuning op school.

³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/inhoud/speciaal-onderwijs>

⁴ Gemeente Rotterdam (2014). Staat van het Rotterdams onderwijs 2014

verdeling van leerlingen met een extra gewicht in het basisonderwijs

Figuur 1 Verdeling van leerlingen met een extra gewicht in het basisonderwijs (Bron: DUO).

De Bloemhof school heeft te maken met de volgende aantallen gewichtenleerlingen:

Tabel 4.2 Leerlingaantallen Bloemhofschool

	2010	2011	2012	2013	2014
Totaal aantal leerlingen	281	295	232	326	326
Aandeel met gewicht 0,3	11,4%	9,5%	15,9%	11,0%	3,9%
Aandeel met gewicht 1,2	49,1%	53,9%	72,8%	50,3%	44,8%
Vestigingsgewicht	158	182	195	188	160

Bron: Duo

In 2010 waren er 26 scholen met een hoger saldo aan gewichten en 6.680 met een lager saldo⁵. In 2013⁶ was het gemiddeld aantal leerlingen met een 0,3 gewicht van scholen in vergelijkbare wijken (postcodegebied met hoge werkloosheid en lage inkomens) 9 procent, 13 procent van de leerlingen had een 1,2 gewicht. De Bloemhofschool steekt hier duidelijk bovenuit.

Een kind in een gewichten regeling kost ongeveer 8.900 euro per jaar voor direct onderwijs en huisvesting, een niet-zorg leerling ongeveer 6.400 euro⁷. Met het programma wordt ingezet op het vergroten van zelfvertrouwen en een verbeterde sociaal-emotionele ontwikkeling en cognitieve vaardigheden bij deelnemers. Dit kan ervoor zorgen dat (bij enkele deelnemers), inzet van een ander zorgtraject of extra begeleiding op school kan worden vermeden. We schatten de waarde van één vermeden hulptraject in op 2.500 Euro.

3,9% van de kinderen had een 0,3 gewicht en 44,8% een 1,2 gewicht. We gaan ervan uit dat met name in de laatste groep kinderen vaker speciale ondersteuning nodig hebben. Niet alle kinderen van laag opgeleide allochtone ouders zullen extra ondersteuning nodig hebben, we maken een conservatieve inschatting dat dit in 30 procent van de gevallen wel nodig is. Dit komt neer op 98 kinderen.

⁵ DUO (2014) 01. Leerlingen bo naar leerlinggewicht en per vestiging het schoolgewicht en impulsgebied

⁶ In het bestand van 2014 is geen impulsegebied opgenomen.

⁷ CPB (2009), Zorg om zorgleerlingen.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 20 procent minder individuele ondersteuning door de inzet van Fysieke integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €48.900.

Kleinere kans om te blijven zitten

Door fysieke integriteit leren ontwikkelen kinderen zich op het cognitieve vlak en sociaal-emotionele vlak. Deze kinderen zullen zich door de opgedane kennis en vaardigheden makkelijker door het onderwijslooppad bewegen en een kleinere kans hebben om te blijven zitten. Dat geldt ook voor een veiliger schoolomgeving en minder pesten op school. Zittenblijvers zijn veelal jongens, leerlingen uit de lagere sociaaleconomische milieus en leerlingen van allochtone afkomst⁸. Blijven zitten komt met name voor in de groepen 2 en 3 van het primair onderwijs. Het effect van Fysieke Integriteit (dat voornamelijk is gericht op de hogere klassen) op zittenblijven zal om deze reden beperkt zijn⁹. In de groepen 6/7/8 blijft op jaarbasis gemiddeld 1 tot 2 procent zitten. Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 16 procent van de leerlingen in het basisonderwijs langer dan acht jaar over de basisschool doet¹⁰. Op vrijwel alle basisscholen blijven leerlingen zitten (94 procent)¹¹. Op scholen met veel achterstandsleerlingen doet ongeveer een op de vijf leerlingen langer over de basisschool. Op zwakke scholen blijft 20 procent van de kinderen ongeveer een keer zitten. Van 326 leerlingen zijn dit er 65. Delen we dit door de 8 jaren dat een kind op het basisonderwijs verblijft dan komen we op 8 leerlingen per jaar a 2,5 procent.

In het versterken van de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind speelt ook de individuele aandacht die geboden wordt binnen fysieke integriteit een rol. Het Nederlandse onderwijssysteem is in het algemeen een systeem met weinig differentiatie van de lesstof en een strenge normering. Het is gebleken dat leerlingen vaker blijven zitten in landen met dergelijke systemen dan in landen waar het lespakket beter is afgestemd op individuele behoeften¹². Binnen Fysieke Integriteit is er meer aandacht voor het individuele kind. Bijvoorbeeld tijdens de huiswerkbegeleiding zijn de groepen klein en is er veel persoonlijke aandacht. Het is de verwachting dat door de inzet van Fysieke Integriteit het aantal zittenblijvers iets kan worden teruggedrongen.

Voor een extra jaar basisonderwijs nemen we de gemiddelde kosten mee van een jaar basisonderwijs voor niet-zorgleerlingen en een jaar basisonderwijs voor zorgleerlingen wat neerkomt op 7.650 euro. Dit is een conservatieve schatting omdat het aantal zorgleerlingen dat blijft zitten waarschijnlijk hoger is dan het aantal niet-zorgleerlingen.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 20 procent minder zittenblijvers door de inzet van Fysieke integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €12.470.

Kleinere kans om doorverwezen te worden naar het speciaal onderwijs

Kinderen met een gewicht zijn geassocieerd als achterstandsleerlingen en deze leerlingen hebben een grotere kans doorverwezen te worden naar het speciale onderwijs¹³. Het speciale basisonderwijs is er voor leerlingen die moeilijk leren en leerlingen met gedrags- en leerproblemen. Deze leerlingen kunnen na het basisonderwijs vaak door naar het reguliere voortgezet onderwijs. Wanneer de problematiek van kinderen complexer is komen deze kinderen in het speciale onderwijs terecht¹⁴.

⁸ Veelal de kinderen met een gewicht

⁹ CPB (2015). CPB Policy Brief. Zittenblijven kostbaar. Experimenteer met alternatieven.

¹⁰ Inspectie van het onderwijs (2015). De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2013/2014

¹¹ Inspectie van het onderwijs (2012). Opbrengsten van het onderwijs. Onderwijsverslag 2010/2011

¹² CPB (2015). CPB Policy Brief. Zittenblijven kostbaar. Experimenteer met alternatieven.

¹³ ITS/ SCO-Kohnstamm (2005) Verwijsgedrag van scholen met veel achterstandsleerlingen.

¹⁴ We gaan er in deze berekening van uit dat de kinderen terecht zullen komen op het speciale basisonderwijs.

In de Gemeente Rotterdam zaten er in het school jaar '14/'15 50.993 leerlingen waarvan zitten er 1.178 (2 procent) op het speciale basisonderwijs (SBO)¹⁵. Dit percentage komt overeen met het percentage voor het specifieke samenwerkingsverband waartoe de Bloemhof behoort¹⁶. In het gebied van de Bloemhofschool zitten er 48.559 leerlingen op het reguliere onderwijs en 1.213 leerlingen op het speciale basisonderwijs. Het gros van de kinderen op het SBO komt vanuit het reguliere basisonderwijs¹⁷. Wanneer we ervan uitgaan dat van de kinderen in het basisonderwijs 2 procent op enig moment doorstroomt naar het speciaal onderwijs zijn dat er op een school van 326 leerlingen 7. We delen dit aantal door de 8 leerjaren op een basisschool en komen dan afgerond op een gemiddelde uitstroom van 1 kind per jaar.

Binnen Fysieke Integriteit is er meer aandacht voor het individuele kind. Bijvoorbeeld tijdens de huiswerkbegeleiding zijn de groepen klein en is er veel persoonlijke aandacht. Dit maakt dat een leerling door Fysieke Integriteit wellicht vaker op de reguliere basisschool kan blijven en niet doorverwezen hoeft te worden.

Gemiddeld kost een leerling in het speciaal basisonderwijs (SBO) circa €11.400 euro per jaar¹⁸.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 100¹⁹ procent minder doorverwijzingen naar speciaal Basis onderwijs door de inzet van Fysieke integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €48.900.

Minder zorggebruik t.b.v. mentale of fysieke problemen

Onderstaande tabel geeft de omvang van problemen weer bij kinderen van 5-6 jaar en kinderen tussen de 8-12 jaar oud in Nederland.

Tabel 4.3 Tabel 1: Percentage jongens (j) en meisjes (m) met psychische problemen volgens de jeugdgezondheidszorg en de ouders in Nederland

	5-9 jaar		8-12 jaar	
	j	m	j	m
<i>Ernst van de problemen</i>				
Geen	67	78	77	82
Licht	17	13	10	10
matig	13	7	10	7
ernstig	3	1	3	1
<i>Aard van de problemen volgens de jeugdgezondheidszorg (JGZ)</i>				
Emotionele problemen	35	44	41	45
Gedragsproblemen	35	31	31	17
<i>Aard van de problemen volgens de ouders</i>				
Emotionele problemen	10	7	9	7
Gedragsproblemen	4	4	6	6

Uit de tabel komt naar voren dat het merendeel van de kinderen geen problemen heeft. In de leeftijdsgroep 5-9 jaar heeft naar schatting 16 procent van de jongens matige of ernstige problemen

¹⁵ <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71478ned&D1=0&D2=0&D3=0&D4=a&D5=520&D6=0,11-14&HDR=T,G2,G4&STB=G3,G5,G1&VW=T>

¹⁶ DUO

¹⁷ <http://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/primair-onderwijs/deelnemerspo/verwijzingen-naar-sbao>

¹⁸ CPB (2009), Zorg om zorgleerlingen.

¹⁹ We kiezen hier voor 100 procent verschil omdat de aantallen doorverwijzingen erg klein zijn.

en 8 procent van de meisjes. In de leeftijdsgroep van 8-12 jaar is dat 13 procent van de jongens en wederom 8 procent van de meisjes. Meisjes hebben met name problemen op het emotionele vlak en jongens gedragsproblemen.²⁰ Gemiddeld genomen over geslacht en leeftijd heeft 12 procent van de 5-9 jarigen en 11 procent van de 8-12 jarigen matige of ernstige problemen. We rekenen met de gedachte dat dit percentage in andere leeftijdsgroepen ongeveer hetzelfde is en kiezen voor het iets conservatievere percentage van 11 procent.

In het totaal is er aan de gehele groep 5-9 jarigen 11,7 miljoen uitgegeven aan depressie en angst gerelateerde zorgkosten²¹ en 45,2 miljoen aan de 10-14 jarigen²². Het totaal is 56,9 miljoen euro dat maar 11 procent van de kinderen in Nederland gaat. Op 1 januari 2011 waren er 985.229 5-9 jarigen in Nederland en 998.740 10-14 jarigen. Dit zijn er in het totaal 1.983.969. Deze kinderen met matige en ernstige problematiek ontvangen dan gemiddeld per persoon 28 euro.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 50 minder gebruik van zorg tbv mentale problemen door de inzet van Fysieke Integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €509.

Naast aandacht voor de mentale ontwikkeling van het kind kan het traject Fysieke Integriteit bijdragen aan de fysieke ontwikkeling van kinderen. Kinderen werken aan hun conditie tijdens de judolessen en eten een gezonde lunch op school. De kennis die zij opdoen over het belang van goede voeding nemen zij mee naar huis. Kennis en beweging kunnen er voor zorgen dat kinderen een gezond gewicht behouden of behalen. Overgewicht zal pas op latere leeftijd (noemenswaardige) kosten met zich meebrengen dus we zullen deze effecten in deze studie niet kwantificeren. Echter, obesitas bij kinderen werkt wel door in het zelfvertrouwen en mentale gesteldheid van kinderen en heeft op deze wijze een effect op de zorgkosten op jongere leeftijd.

Beter toekomstperspectief

Het is aannemelijk om te veronderstellen dat alle directe en indirecte effecten van de inzet van Fysieke Integriteit doorwerken in een beter toekomstperspectief voor het kind. Ook als dit nu nog niet direct hard kan worden berekend. Van kinderen die zich sterker hebben ontwikkeld op cognitief en sociaal-emotioneel vlak en zelfvertrouwen hebben opgebouwd, kunnen op langere termijn ook betere onderwijsprestaties worden verwacht. Deze sterkere ontwikkeling kan doorwerken tot in het vervolg onderwijs en op de arbeidsmarkt. Daarnaast is het aannemelijk dat de bredere oriëntatie, de grotere zelfredzaamheid en de extra aangeleerde vaardigheden (bijvoorbeeld koken, tuinieren en debatteren/argumenteren) ook naast de directe schoolcarrière positief bijdragen aan de ontwikkeling van de kinderen. Fysieke Integriteit draagt bij aan sterkere en meer capabele individuen. De mate waarin dit zich voordoet is (binnen deze studie) echter niet goed aan te geven. Wel is duidelijk dat dit een belangrijk en ook groot effect kan hebben en zich op de langere termijn voordoet.

4.3.2 Ouders

Positieve invloed op ontwikkeling kinderen en op situatie thuis

Doordat meer ouders meer betrokken zijn bij de school en de schoolcarrière van hun kinderen, kan een positief effect op de ontwikkeling van de kinderen worden verwacht. Zeker bij gezinnen waar eerder geen of weinig concrete belangstelling in de school werd getoond kan dit effect zich voordoen. Vanuit de betrokkenheid van ouders gaat een stimulerende werking richting de kinderen

²⁰ <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/functioneren-en-kwaliteit-van-leven/psychisch-functioneren/psychisch-functioneren-jeugd/hoe-vaak-komen-psychische-problemen-bij-jeugd-voor/>

²¹ We schatten in dat veel emotionele en gedragsproblemen tot deze categorieën behoren.

²² https://kostenvanziekentool.volksgezondheidenzorg.info/tool/nederlands/?ref=kvz_v2l1b1p4r3c1i0t1j0o1y6a-1g0d205s54f0z0w2

uit. Ook is er eerder contact tussen school en kinderen in het geval van problemen, waardoor eerder effectief kan worden gehandeld.

Door het traject Fysieke Integriteit leren kinderen beter te communiceren en het gesprek aan te gaan over lastige kwesties. Dit werkt ook thuis door. Kinderen die goed in hun vel zitten en het goed doen op school brengen ook een positievere sfeer mee naar huis wat stress en zorgen bij ouders kan voorkomen of verminderen. Een goede huiselijke sfeer kan de noodzaak een beroep te moeten doen op externe ondersteuning zoals opvoedtrajecten verminderen. Ook kan betrokken zijn als hulpouder voor positieve mentale effecten zorgen.

We blijven bij een kwalitatieve beschrijving van het verwachte effect omdat we voor deze kwantificering te veel afhankelijk zijn van zachte aannamen (m.b.t. aandeel ouders dat werkt/ inkomen/ gezinssamenstelling/ aard problematiek ed.).

Verhoging participatie en betere arbeidsmarktkansen

De wijk de Bloemhof staat te boek als een probleemwijk waar de inwoners een laag opleidingsniveau hebben, werkloosheid veelvoorkomend is en de inkomens laag zijn. Het betrekken van ouders bij de uitvoering van Fysieke integriteit kan een positieve uitwerking op deze ouders hebben. Het benutten van capaciteiten en uitvoeren van activiteiten kan de eigenwaarde van werklozen doen toenemen en brengt zingeving met zich mee. Bovendien kunnen ouders kennis en vaardigheden opdoen die zij breder kunnen inzetten. Daarbij komt dat het actief zijn op school ouders een laagdrempelige mogelijkheid biedt om in contact te komen met andere ouders. Ouders kunnen een netwerk inzetten wanneer zij op zoek zijn naar een baan. In het recente verleden heeft bijvoorbeeld een van de ouders als vrijwilliger op de school actief is mede door kooktrainingen en de ervaring met het koken op de Bloemhofschool een baan in de horeca gevonden.

4.3.3 Docent

Docenten van de Bloemhofschool geven zelf aan dat ze graag op deze school blijven werken. Het schoolklimaat, de uitdagingen die de leerlingen bieden en het gevoel echt verschil te kunnen maken dragen daar toe bij. Docenten geven aan dat het verloop onder het personeel gering is.

Landelijke cijfers over verloop van onderwijspersoneel laat zien dat het verloop relatief gering is (tussen 5 en 10%). Vaak betreft het uitstroom naar instellingen binnen de eigen onderwijssector: het percentage dat uitstroomt naar een baan buiten het onderwijs is 1% in het po en vo en 2% in het mbo en hbo. Ook de mobiliteitsintentie van personeel in het onderwijs is laag. In het po behoort meer dan driekwart van de zittende docenten tot de groep met geen mobiliteitsintentie, 16% zijn mogelijke doorstromers en 8% zijn mogelijke vertrekkers²³.

De geringe mobiliteit wordt in het onderwijs vaak in een negatief daglicht geplaatst. Echter, men kan ook beredeneren dat een geringer verloop voordelen heeft. De specifieke uitdagingen die de leerlingenpopulatie van de school biedt, vereisen veel ervaring en deskundigheid, die niet snel is op te bouwen. Ook het werven en selecteren van nieuwe docenten kost geld.

De kosten voor een wervings- en selectietraject van nieuwe medewerkers worden in het onderwijs niet apart begroot of bijgehouden. Ook de kosten voor inwerkprogramma's, of het verlies aan productiviteit bij nieuwe docenten, zijn in het onderwijs nauwelijks onderzocht.

²³ SBO (2010). Mobiliteit in het Onderwijs, Onderzoek naar de tegenstelling tussen mobiliteit vanuit of naar het onderwijs én mobiliteit binnen het onderwijs (SBO).

Schattingen zijn er wel. Enkele studies in het bedrijfsleven laten zien dat bij iedere nieuwe medewerker, die een bestaande medewerker vervangt, de kosten al gauw 6 tot 9 maanden salaris bedragen. Het gaat dan niet alleen om advertentiekosten, de tijd voor selectiegesprekken, maar ook om kosten gerelateerd aan inwerktijd, en verlies aan productiviteit.²⁴

Andere kengetallen ten aanzien van de kosten voor vervanging zijn:

- 16% van het jaarsalaris bij de functies met jaarinkomens tot 30.000 dollar
- 20% van het jaarsalaris bij de functies met jaarinkomens tussen 30.000-50.000 dollar. Het vervangen van iemand met een jaarsalaris van 40k kost dan 8k.

Een lager verloop bij een school kan dus geld besparen en is een baat voor de school.

Een gemiddelde docent verdient 3081 euro bruto per maand²⁵, omgerekend naar ongeveer 2136,88 netto per maand. Berekenen we dit voor een jaar dan komen we op een netto jaarloon (excl. vakantiegeld en eindejaarsuitkering) van iets meer dan 25.000 euro. 16% van €25.000 is €4.000 vervangingskosten. We nemen de ondergrens van de landelijke verloopcijfers van 5%. Voor de Bloemhofschool waar naar schatting 15 leraren werken komt dit afgerond neer op 1 leraar per jaar.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 100²⁶ procent minder verloop door de inzet van Fysieke integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €3.000.

4.3.4 School

De cito-score van een school geeft ouders een indicatie van de kwaliteit van een school maar er zijn meer zaken die meespelen. Aantrekkelijke scholen bieden een uitdagend lesprogramma aan leerlingen, betrekken ouders bij het onderwijs en geven docenten de kans zich op professionele wijze te ontwikkelen.

Naast betere schoolresultaten kunnen ouders ook voorkeur gaan ontwikkelen voor een school wanneer kinderen afkomstig van deze school ten opzichte van vergelijkbare kinderen op een positieve manier opvallen in een wijk of wanneer zij of hun ouders op positieve wijze spreken over hun school. Het 'gevaar' van aantrekkelijker worden als school dat niet alleen in algemene zin het leerlingenaantal kan gaan groeien maar ook het aantal probleemleerlingen wat de positieve resultaten op termijn weer iets kan doen laten afvlakken.

We verwachten dat een school met een innovatief lesprogramma en ruimte voor ontwikkeling van leraren, docenten met meer ervaring kan aantrekken dan vergelijkbare scholen dan kunnen. Rotterdam heeft, in vergelijking met het gemiddelde in Nederland te maken met een grote hoeveelheid jonge docenten. Een derde is jonger dan 35 jaar en heeft minder dan 10 jaar ervaring met het voor de klas staan²⁷. Binnen Rotterdam is dit met name in Zuid het geval, waar ook Bloemhof toe behoort. Nu is ervaring geen garantie voor een goede kwaliteit, maar het geeft een indicatie²⁸. We verwachten dat door fysieke integriteit de Bloemhof aantrekkelijker is voor leraren in het algemeen en ook leraren met meer ervaring zal kunnen aantrekken.

²⁴ <http://www.zanebenefits.com/blog/bid/312123/Employee-Retention-The-Real-Cost-of-Losing-an-Employee>

²⁵ <http://www.intermediair.nl/vakgebieden/onderwijs/salariswijzer-wat-verdient-een-leerkracht-het-basisonderwijs>

²⁶ We kiezen hier voor 100 procent verschil omdat het verloop op jaarbasis voor een individuele school al erg klein is.

²⁷ <http://www.rotterdam.nl/Clusters/Maatschappelijke%20ontwikkeling/Document%202015/JenO/Staat%20van%20het%20Rotterdamse%20onderwijs%202014.pdf>

²⁸ http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Onderwijsverslagen/2012/ov1011_h9_kwaliteitleraren_printversie.pdf

We blijven bij een kwalitatieve beschrijving van de effecten van Fysieke integriteit op de school.

4.3.5 Omgeving/ Maatschappij

Afname overlast/ vandalisme/ criminaliteit in de wijk

Kinderen die door het lesprogramma van Fysieke Integriteit, de aandacht voor cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling en het versterkte zelfvertrouwen goed in hun vel zitten en weerbaar zijn zullen minder snel vervallen tot overlast, vandalisme of zelfs criminaliteit. Dit geldt niet alleen op de korte termijn, jongeren die zich op een positieve manier hebben ontwikkeld gedurende de basisschool leeftijd hebben betere opleidings- en arbeidsmarktperspectieven en zullen hierdoor ook op latere leeftijd minder snel vervallen in crimineel gedrag.

In deze studie richten we ons op de afname van criminaliteitskosten omdat we over cijfers beschikken op dit vlak. Uit een studie van SEO weten we dat hoe zwaarder de delicten zijn hoe hoger de kosten zijn. Moord brengt de hoogste kosten met zich mee, een moord kost de maatschappij al gauw €3 miljoen. Mishandelingen kosten gemiddeld ruim €5.500,- per delict, bedreigingen ruim €2.700,-, zedendelicten rond de €2.600,-, vermogensdelicten ongeveer €1.400,- en vernieling en verstoring van de openbare orde rond de €700,-. De kosten zijn exclusief de kosten voor preventie.

We gaan er vanuit dat deze jonge doelgroep met name vernieling en verstoring van de openbare orde zal veroorzaken²⁹.

Uit een overheidsrapportage³⁰ uit 2010 blijkt dat tussen de 16 en 18 procent van de 10-12 jarigen zegt crimineel gedrag te hebben vertoond in dat jaar. In deze studie gaan we ervan uit dat crimineel gedrag door kinderen onder de 10 jaar niet of nauwelijks voorkomt. We stellen hierdoor het percentage kinderen dan crimineel gedrag vertoont van alle kinderen in de basisschoollleeftijd naar beneden. We gaan ervan uit dat de Bloemhof ongeveer 8 klassen heeft van 41 leerlingen. De kinderen in de leeftijden 10/11/12 zitten waarschijnlijk in groep 6/7/8. Dit zijn ongeveer 123 kinderen. Wanneer 17 procent van deze kinderen crimineel gedrag heeft vertoont komen we op 20 leerlingen.

Wanneer we rekenen met een bandbreedte van 0 tot 20 procent minder criminaliteit/ overlast door de inzet van Fysieke integriteit komen we op een besparing van €0,- tot €2.910.

Verbetering cohesie en participatie in de wijk

Afname van vandalisme en criminaliteit en een verbetering van de sfeer in de wijk gaan hand in hand. De afname van criminaliteitsincidenten vergroot het veiligheidsgevoel van de omgeving en mensen zullen zich beter kunnen identificeren met de wijk. Een sterke verbondenheid zorgt voor een gevoel van cohesie. Wanneer mensen zich thuis voelen in de wijk zullen zij eerder geneigd zijn actief te participeren

Een direct effect van Fysieke Integriteit op de ouders is dat zij via de werkzaamheden die zij op de school uitvoeren een netwerk kunnen opbouwen met andere hulpouders uit de wijk. Contact maken en onderhouden kan op een laagdrempelige manier.

²⁹ SEO (2007). De kosten van criminaliteit. Een onderzoek naar de kosten van criminaliteit voor tien verschillende delicttypen

³⁰ Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012). Aanpak 12-min

4.4 Uitkomsten rendementsanalyse

In hoofdstuk 4 presenteerden we verschillende kosten en baten waarbij we voor de kwantificeerbare effecten werkten met een bandbreedte. De navolgende tabel geeft een overzicht van de kosten en baten van het project die we hebben kunnen kwantificeren. De kosten en baten zijn voor één jaar weergegeven. Voor de overige verwachte effecten was het niet mogelijk (binnen deze studie) een kwantitatieve inschatting te maken. Dit houdt niet in dat deze effecten minder belangrijk zijn. Het betekent alleen dat we (nog) onvoldoende over kengetallen en studies beschikken om deze effecten in geldwaarde uit te drukken. Wel kunnen we een inschatting maken van de richting van het effect. Dit is in de tabel aangegeven met + of een -.

Tabel 4 Totaaloverzicht kosten en baten 1 jaar fysieke integriteit op de Bloemhof (afgerond op duizenden euro's)

	Minimaal * €1.000	Maximaal * €1.000
Kosten jaar Fysieke Integriteit school	239	239
Tijdsinzet ouders	+/-	+
Totaal Kosten	239	239
Minder ondersteuning nodig op school	0	49
Kleinere kans om te blijven zitten	0	12
Kleinere kans om doorverwezen te worden naar het speciaal onderwijs	0	5
Minder zorg nodig t.b.v. sociale en/of mentale problemen	0	0,5
Minder zorg nodig t.b.v. fysieke problemen	0	+
Beter toekomstperspectief	0	+
Positieve invloed op situatie thuis	0	+
Betere arbeidsmarktkansen ouders	0	+
Minder verloop docenten	0	3
Aantrekken meer (probleem) leerlingen	0	-
Aantrekken meer (goede) docenten	0	+
Verbetering cohesie en participatie in de wijk	0	+
Afname overlast/ vandalisme/ criminaliteit in de wijk	0	3
Totaal Baten	0	73 +++++
Baten minus kosten	-239	-166 +++++
Verhouding baten/kosten*	0,0	0,3

* Hoe hoger de verhouding tussen kosten en baten, des te positiever is de MRA. Bij een verhouding > 1 zijn de baten hoger dan de kosten. Bij een verhouding < 1 zijn de kosten hoger dan de baten. Bij een verhouding dit gelijk is aan 1 zijn de kosten gelijk aan de baten.

Op basis van de inzichten in de jaarlijkse kosten en de baten die we in geldwaarden kunnen uitdrukken komen we tot jaarlijkse kosten van circa €239.000³¹ en jaarlijkse baten tussen de €0 en €73.000. De waarde van Fysieke Integriteit ligt hiermee grof gezegd tussen €240.000 en €165.000. De verhouding tussen kosten en baten (kosten/baten) is gelijk aan 0 tot 0,3 ofwel een geïnvesteerde euro resulteert in €0,3 aan opbrengst. Hiermee liggen zelfs in de maximumvariant van de baten (bovenkant van de bandbreedte) de kosten ruim boven het niveau van de baten van Fysieke integriteit. Dit is echter maar een deel van het verhaal.

³¹ Deze kosten zijn exclusief de initiële investering die aan het begin van de invoering van Fysieke Integriteit in de school is gedaan voor onder meer de aanleg van de moestuin en de keuken.

Er dient nadrukkelijk rekening te worden gehouden met de reeks aan effecten die we in deze studie niet goed hebben kunnen doorrekenen. Met name van het effect “beter toekomstperspectief” (van leerlingen) is hierbij van belang. Hiervan hebben we eerder juist gesteld dat dit een belangrijk en ook groot effect kan hebben en zich op de langere termijn voordoet. Het feit dat juist deze baat niet is berekend verbergt voor een belangrijk deel het daadwerkelijke effecten en daarmee het daadwerkelijke rendement van het programma Fysieke Integriteit. Vanuit het gezichtspunt van de onderzoekers is het programma Fysieke Integriteit juist gericht op de persoonlijke groei van individuele leerlingen op de langere termijn. Het feit dat dit voor de korte termijn niet leidt tot aantoonbare effecten op de schoolresultaten betekent dan ook niet dat daarmee geconcludeerd kan worden dat er geen maatschappelijk rendement wordt behaald met dit programma.

5 Conclusie

Vakmanstad heeft met de inzet van het programma Fysieke Integriteit ten doel de schoolprestaties van kinderen op sociaal, fysiek en cognitief niveau te verbeteren, actief burgerschap te bevorderen en duurzaam vakmanschap te realiseren wanneer jongeren zich naar de arbeidsmarkt bewegen. Het programma richt zich op de fysieke, sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen. De judoles is er met name op gericht respect, concentratie, gezond gewicht, lichamelijk contact met anderen te bevorderen en betere omgang tussen jongens en meisjes te bevorderen. De ecosofiëlijn combineert filosofie, meditatie- en vredeslessen met natuur en milieu educatie. Het hoofddoel van deze lessen: het opdoen van communicatieve en mediatie skills die zelfreflectie versterken en het verbreden van het wereldbeeld. Leerlingen leren formuleren en argumenteren om elkaar beter te begrijpen. Tevens krijgen kinderen door deze lessen inzicht in het verantwoordelijk zijn voor eigen daden. Het hoofddoel van de eet/kook lijn is het (leren) eten en bereiden van gezonde voeding. De lessen in de tuinlijn zorgen ervoor dat leerlingen besef krijgen van de herkomst van voeding. Daarnaast leren ze over duurzaamheid en de eigen verantwoordelijkheid voor de natuur. Huiswerkbegeleiding bevordert de kennis en kunde op het gebied van rekenen en taal. Daarnaast leren kinderen zich te uiten tegenover een mentor en leren ze hoe ze een band moeten opbouwen

Conclusies

- De inzet van het programma is naar verwachting niet alleen van invloed op de leerlingen maar heeft brengt ook effecten teweeg voor ouders, leerkrachten, de school en bredere omgeving. De verwachting is dat leerlingen door het programma minder individuele ondersteuning nodig hebben in de klas, minder blijven zitten en minder doorverwezen worden naar speciaal basisonderwijs. Daarnaast zouden zij minder gebruik hoeven maken van zorg ter behandeling van mentale of fysieke problemen. Op de langere termijn zouden zij een beter toekomstperspectief hebben doordat zij bijvoorbeeld een grotere kans hebben toegang te krijgen tot een hoger onderwijsniveau.
- Doordat meer ouders meer betrokken zijn bij de school en de schoolcarrière van hun kinderen, kan een positief effect op de ontwikkeling van de kinderen worden verwacht. Vanuit de betrokkenheid van ouders gaat een stimulerende werking richting de kinderen uit. Ook is er eerder contact tussen school en kinderen in het geval van problemen, waardoor eerder effectief kan worden gehandeld. Ouders die betrokken zijn bij school hebben tevens de mogelijkheid op laagdrempelige wijze het eigen netwerk uit te breiden. Tot slot heeft een kind dat beter in zijn/haar vel zit en beter heeft leren communiceren een positieve uitwerking op de sfeer in huis wat problemen en zorgen bij ouders kan laten afnemen.
- Een school met een uitdagend en persoonlijk leerklimaat draagt bij aan de arbeidstevredenheid van leerkrachten en verminderd de mate van verloop. Naast dit positieve effect voor leerkrachten zullen scholen die fysieke integriteit aanbieden aantrekkelijker worden voor leerkrachten in het algemeen en leerkrachten met veel ervaring. Een ander effect voor scholen is dat het uitdagende programma naast leraren ook leerlingen aan kan trekken. Dit kunnen zowel 'gewone' als 'probleem' leerlingen zijn.

- De verwachting voor de omgeving is dat kinderen die door het lesprogramma van Fysieke Integriteit, de aandacht voor cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling en het versterkte zelfvertrouwen goed in hun vel zitten en weerbaarder zijn minder snel zullen vervallen tot overlast, vandalisme of zelfs criminaliteit.
- Afname van vandalisme en criminaliteit en een verbetering van de sfeer in de wijk gaan hand in hand. De afname van criminaliteitsincidenten vergroot het veiligheidsgevoel van de omgeving en mensen zullen zich beter kunnen identificeren met de wijk. Een sterke verbondenheid zorgt voor een gevoel van cohesie. Wanneer mensen zich thuis voelen in de wijk zullen zij eerder geneigd zijn actief te participeren
- De uitkomsten van de MRA (voor 1 jaar) kennen een bandbreedte van €240.000 en €165.000³². De grote bandbreedte ontstaat door de grote onzekerheden omtrent de effectiviteit van Fysieke Integriteit. Er dient nadrukkelijk rekening te worden gehouden met de reeks aan effecten die we in deze studie niet goed hebben kunnen doorrekenen. Met name van het effect "beter toekomstperspectief" (van leerlingen) is hierbij van belang. Hiervan hebben we eerder juist gesteld dat dit een belangrijk en ook groot effect kan hebben en zich op de langere termijn voordoet. Het feit dat juist deze baat niet is berekend verbergt voor een belangrijk deel het daadwerkelijke effecten en daarmee het daadwerkelijke rendement van het programma Fysieke Integriteit. Vanuit het gezichtspunt van de onderzoekers is het programma Fysieke Integriteit juist gericht op de persoonlijke groei van individuele leerlingen op de langere termijn. Het feit dat dit voor de korte termijn niet leidt tot aantoonbare effecten op de schoolresultaten betekent dan ook niet dat daarmee geconcludeerd kan worden dat er geen maatschappelijk rendement wordt behaald met dit programma.

³² Dit is exclusief de initiële investering die aan het begin van de invoering van Fysieke Integriteit in de school is gedaan voor onder meer de aanleg van de moestuin en de keuken.

